

Sevinc Leffk qızı Axundova

Bakı Slavyan Universiteti dosenti,

pedaqogika üzrə fəlsəfə

<https://orcid.org/0000-0002-6419-0662>

E-mail: sevinc.axundova.l@bsu-uni.edu.az

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(1\).15-21](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(1).15-21)

ALİ PEDAQOJİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ “PEDAQOGİKA” FƏNNİNİN TƏDRİSİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASINDA SƏRİŞTƏƏSASLI YANAŞMA

Sevinj Leffk Akhundova

associate professor of

Baku Slavic University, doctor of philosophy in pedagogy

A COMPETENT APPROACH TO OPTIMIZING THE TEACHING OF PEDAGOGY IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Севиндж Леффк гызы Ахундова

доцент Бакинского Славянского Университета,

доктор философии по педагогике

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ОПТИМИЗАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА «ПЕДАГОГИКА» В ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Xülasə. Təhsildə optimallaşdırma proseslərin tədqiqi, bir çox alim-pedaqoqların məsələ ilə bağlı araşdırmaları, Azərbaycan Respublikasının hüquqi normativ sənədlərdə səriştəlilik ilə bağlı müddəalar məqalədə yer alıb. Səriştəli yanaşma təhsil prosesində ən optimal pedaqoji texnologiyalarının seçilməsi və tətbiqi təhsilənlərin yüksək səviyyədə təlim nəticələrinə nail olması, peşə bacarıqlarının formalaşdırılmasını şərtləndirir. Məqalədə aparılan təhlillər bu fikri təsdiq edir. Belə ki, “Pedaqogika” fənninin tədrisinin optimallaşdırılmasında interaktiv texnologiyaların rolu, müəllimin pedaqoji ustalığı və səriştəliliyi önəmli amil kimi məqalədə vurğulanır, problemlə müəllimlərin təşkilinin əhəmiyyəti və tətbiqi xüsusiyyətləri araşdırılır. Səriştəli yanaşma pedaqogikanın optimallaşdırılmasının əsas vasitələrindən olaraq, səriştəsaslı təhsilin həyata keçirilməsinin səmərəli metodik mexanizmi kimi məqalədə tədqiq edilir.

Açar sözlər: *optimallaşdırma, səriştəli yanaşma, pedaqoji texnologiyalar, interaktivlik, təhsilənlər, təhsilverən, müəllim, seminar, probleməsaslı təlim*

Abstract. The article includes the research of many scientists-pedagogues on the issue, and the provisions related to competency in the legal normative documents of the Republic of Azerbaijan. The selection and application of the most optimal pedagogical technologies in the educational process determines the achievement of high-level learning outcomes by students and the formation of professional skills. The analyses conducted in the article confirm this idea. Thus, the application of interactive technologies in the optimal teaching of the subject of “Pedagogy” is studied in the article as an important factor in the pedagogical mastery and competence of the teacher. The importance and practical features of organizing problem lectures as a way to optimize lecture sessions in teaching the subject of pedagogy are examined here. The competency-based approach, as one of the main means of optimizing pedagogy, is studied in the article as an effective methodological mechanism for implementing competency-based education.

Key words: *optimization, competent approach, pedagogical technology, interactivity, student, educator, lecture, seminar, problem-based learning*

Аннотация. В статье имеет место анализ исследований ученых-педагогов по данной теме, рассматриваются вопросы компетентности в нормативно-правовых документах Азербайджанской Республики. Выбор и применение наиболее оптимальных педагогических технологий в учебном процессе определяет достижение студентами высоких результатов обучения и формирование

профессиональных навыков. Проведенные в статье исследования подтверждают эту идею. Так, применение интерактивных технологий, педагогическое мастерство и компетентность преподавателя являются важными аспектами в преподавании предмета «Педагогика». Компетентностный подход, как одно из основных средств оптимизации педагогики, изучается в статье как эффективный методологический механизм реализации современного образования.

Ключевые слова: оптимизация, компетентностный подход, педагогические технологии, интерактивность, обучаемый, обучающий, лекция, семинар, проблемное обучение

Giriş. XXI əsrin ikinci onilliyindən başlayaraq dünya təhsil sistemlərində əsaslı dəyişikliklər gedir, ümumi və qlobal təhsil məkanının formalaşması və inkişafı üçün dünya dövlətləri tərəfindən əhəmiyyətli addımlar atılır. Eyni zamanda, sürətlə inkişaf edən texnologiyalar, əmək bazarının və cəmiyyətin dəyişən tələbləri, cəmiyyətdə inklüzivlik tendensiyalarının aktuallaşdırılması təhsil sistemlərinə təsir göstərir, sistemlərin sifarişçilərinin tələblərinə uyğunlaşdırılmasını şərtləndirir. Azərbaycanın Respublikasının təhsil sistemi də bu təsirlərdən kənarda deyil. Dünya təhsil sistemlərində gedən innovativ tendensiyalar izlənilərək milli təhsilin dövlətin, cəmiyyətin tələblərinə xidmət etməsi üzrə gələcəyəyönlü işlər görülür. Təhsilin məzmunun, təhsilverənlərin və tədris resurslarının təkmilləşdirilməsi, təhsil strategiyalarının, tədrisin forma və metodlarının inkişaf etdirilməsi təhsil işçilərin qarşısında yeni vəzifələr qoyur. Təhsilin ənənəvi biliyəyönlü paradiqması səriştəyönlü, təcrübəyönlü təhsil paradiqması ilə əvəzlənməsi təhsil sisteminin inkişafında zəruri olan mərhələyə çevrilir. Bu işin həyata keçirilməsi üçün pedaqoji prosesdə gedən optimallaşdırılma tendensiyalarının gücləndirilməsi olduqca əhəmiyyətlidir.

Pedaqoji fəaliyyətdə, ümumilikdə, təhsildə, təlim-tərbiyə prosesində məqsədə nail olması üçün çoxsaylı variantlar mövcuddur. Konkret şəraitdə isə onların ən yaxşı variantın seçilməsi, onun pedaqoji sistemdə tətbiq edilməsi optimallaşdırmanın əsas vəzifələrinəndir. Tətbiqi ilə yüksək nailiyyətlər əldə edilməsi mümkün olan variantlar müqayisə edilir, ən səmərəlisi seçilir, dəyərləndirilir. Pedaqoji prosesdə optimallaşdırma müasir təhsilin şəxsiyyətyönlü, nəticəyönlü kimi prinsiplərin həyata keçirilməsi üçün vacibdir.

Optimallaşdırma prosesinə səriştəli yanaşma

Təhsildə optimallaşdırma prosesinin metodoloji bazası olduqca zəngindir. Tədqiqatımızın bu hissəsində bir necə elmi yanaşmanın misal gətirilməsi mövzunun məzmununa fayda

verər. Təhsildə *sistemli yanaşma* optimallaşdırmanın metodoloji əsasını təşkil edir və pedaqoji prosesin bütün komponentlərinə vahid qanunauyğun əlaqələri kontekstində baxılmasını tələb edir. Pedaqoji proses və hadisələrin öyrənilməsi, onların müəyyən, uyğun mənada diversifikasiyası sistemliyin qorunmasını aktual edir. Sistemli yanaşma obyektlərin vahid öyrənilməsinə, bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan elementlərin funksionallığının, qarşılığı və vahidliyi aspektində öyrənmənin təşkilidir. İ.P. Podlasıya görə, pedaqoji sistem – bir biri ilə qarşılıqlı əlaqədə və asılılıqda olan struktur komponentlərin səliqəli çoxluğuudur [10, s. 576]. Optimallaşdırmada pedaqoji prosesin bütün komponentləri, qanunauyğunluqları vəhdətdə götürülür. Optimallaşdırma mövcud vəziyyətə, şəraitə uyğunlaşdırmağı nəzərdə tutsa da, yeni şərait yaradılmasını və fəaliyyətin ona tabe edilməsini tələb edir. Ali məktəblərdə tədris-tərbiyə prosesinin optimallaşdırma fəaliyyətində sistemli yanaşma pedaqoji fəaliyyətin bütün struktur komponentlərinin (məqsəd, metod, vasitə, obyekt və hadisə) sistemli şəkildə, ardıcılıqla təhlilini nəzərdə tutur.

Təhsildə optimallaşdırmanın metodoloji əsasını səriştəli yanaşma təşkil edir. Səriştəlilik terminini ilk dəfə 1950-1960-ci illərdə Noam Chomsky “linguistic competence” – “dil səriştəliliyi” termini kimi təqdim etmişdir. Fərdin dil qabiliyyəti ilə bağlı istifadə olunan bu termin sonradan ümumi psixoloji və pedaqoji kontekstdə tədqiqatlarda istifadə olunurdu. 1973-cü ildə David McClellandın yazdığı “Testing for competence rather than for intelligence” adlı məqaləsində səriştəliliyi xüsusi bir mühüm statusa malik kateqoriya kimi təqdim etmişdir, onun praktiki, psixoloji və pedaqoji aspektləri baxımından əhəmiyyətli kateqoriya kimi təhlil etmişdir. 1984-cü ildə Djon Raven “Müasir cəmiyyətdə səriştəlilik” əsərində səriştəliliyin dərin psixoloji təbiətinin izahını vermişdir, sosial kontekstini təhlil etmişdir. Psixoloqa görə “Eductive ability” – mənə çıxarma qabiliyyətini səriştəlilik konstruktun əsası kimi dəyərləndirir.

di [11, s. 1-20]. Mövzu ilə bağlı araşdırmalar davamlı şəkildə tədqiqatçının digər əsərlərində tədqiq edilmişdir. Səriştəliliyin təhsildə inkişafı və qiymətləndirilməsi məsələlərini təhlil etmişdir. Müəllif göstərir ki, təhsil sistemi səriştəliliyi inkişaf etdirmək üçün bilikvermə ilə məhdudlaşmamalı, təhsil insanlarda situasiyadan mənə çıxarma bacarığını motivasiya və sosial kontekstlə əlaqəli qiymətləndirmələr üsullarını tətbiq etməyi öyrətməlidir [12]. Təhsildə kompetensiyalı yanaşma dedikdə, prof. P.B. Əliyev qeyd edir ki, birinci növbədə, fərdin, cəmiyyətin istəklərini nəzərə almaqla insanın tanış olmadığı situasiyada problemləri həll etməsi üçün koqnitiv səriştələr nəzərdə tutulur [7].

Səriştə əsaslı yanaşma təhsilimizin normativ hüquqi bazasında əks olunur. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nın birinci istiqaməti səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönlü təhsilin məzmununun yaradılmasıdır. Azərbaycan Respublikasının "Ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiya Çərçivəsi Sənədi"nə əsasən, kompetensiya (səriştə) – şəxsin hər hansı bir işi düzgün icra etmə bacarığı, müvafiq bilik, bacarıq və yanaşmadan istifadə edərək, fəaliyyəti peşəkar mühitdə tələb olunan standartlarına uyğun icra etmə bacarığıdır [1]. Hazırda Azərbaycanda islahatın aktiv fazasını yaşayan təhsil sistemi, eyni zamanda təhsilin bütün strukturları səriştəli yanaşmadan kənarda qala bilməz. Təhsil sisteminin strukturunun yeniləşdirilməsi və məzmununun modernləşdirilməsi onun son məqsədinin hansı səviyyədə dərk olunmasından asılıdır. Təhsilin məzmununun modernləşdirilməsi onun humanistləşdirilməsi və bütöv bir varlıq kimi qəbul edilməsi ilə sıx bağlıdır. "Səriştəlilik" geniş bilik, bacarıq və vərdişlər sisteminin formalaşmasında şəxsi, institusional və ictimai inkişafın əsas amili kimi tədris-təlim prosesinin keyfiyyətinin artmasında, səmərəliliyinin yüksəldilməsində, optimallaşdırılmasında əsas istiqamətlərdən biri hesab olunur.

Səriştəli yanaşma mexanizmləri

Səriştəli yanaşma təhsil prosesində ən optimal pedaqoji texnologiyaların seçilməsi və tətbiqi təhsilalanların yüksək səviyyədə təlim nəticələrinə nail olması, peşə bacarıqlarının formalaşmasını şərtləndirir. Pedaqogika fənninin optimal tədrisində pedaqoji texnologiyaların rolu olduqca böyükdür. Pedaqoji prosesdə texnologiya nə-

zərdə tutulmuş məqsədlərin yerinə yetirilməsini təmin etməyə imkan verir. Pedaqoji texnologiyalar elmi əsaslar üzərində qurulmuş, məkan və zaman səviyyəsində proqramlaşdırılmış pedaqoji prosesin bütün komponentlərinin birləşmə fəaliyyətini təmin edən vasitələrdir. Müasir pedaqoji texnologiyalar – pedaqoji prosesin tərkib hissəsi olub, təhsilin səmərəli qurulması baxımından, fəaliyyətin nəticəyönlü olması üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Hazırda dünya təcrübəsində bir çox pedaqoji texnologiyalar geniş tətbiq edilir. Məcid İsmixanova görə "təlim texnologiyası – qarşıya qoyulmuş məqsəd baxımından təlimin təşkili və idarə edilməsinə yönəlmiş əməliyyatlar sistemi" başa düşülür. Bu zaman təlimin bütün komponentləri – məqsəddən nəticəyə və onun qiymətləndirilməsinə qədər bir sistem halında götürülür" [8, s.118]. Müasir pedaqoji ədəbiyyatda pedaqoji texnologiyalarının bir çox təsnifatları mövcuddur: ənənəvi, interaktiv, proqramlaşdırılmış, problemli təlim, ənənəvi, distant və s. Müasir təhsil fəal və interaktiv təlim formalarının geniş tətbiqini nəzərdə tutur. İnteraktiv texnologiyaların tətbiqi pedaqogika fənninin optimal şəkildə tədrisi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Britaniyalı tədqiqatçı Rupert Vegerfin fikrincə, interaktivlik sadəcə texnologiyaların istifadəsi ilə məhdudlaşmamalı, əksinə, sinifdəki pedaqoji münasibətlərin keyfiyyəti, açıq dialoq, müzakirə və fikir mübadiləsində qurulmalıdır [15,s.21].

İnteraktivliyin üstün cəhətləri ondadır ki, təhsilalanların hamısı öyrənmə prosesinə cəlb olunaraq, düşünmək, rəy söyləmək, ümumi (qrup) müzakirələrdə iştirak və nəticə çıxarmaq kimi imkanlar əldə edirlər. Tələbələrin öyrənmə prosesində qarşılıqlı əlaqədə olması tapşırıqların yerinə yetirilməsində, problemlərin həlli yolunda hər kəsin fərdi töhfəsinə imkan yaranır. İnteraktivliyin yaradılması fikir, ideyaların, fəaliyyət tərzlərinin mübadiləsini aktuallaşdırır. Bu əlaqənin üstünlüyü ondadır ki, müzakirələr və fikir mübadiləsi xoşməramlılıq, dəstək göstərmək şəraitində keçir, təhsilalanların idrak fəaliyyəti aktivləşir, onlarda digərlərini dinləmək və kooperasiyalı şəkildə işləmək, əməkdaşlıq etmək bacarıqları inkişaf edir. İnteraktiv iş formaları üçün subyektlərin qarşılıqlı aktivliyinin yüksək səviyyədə olması, onların emosional, mənəvi birliyinin nümayiş etdirilməsi xarakterikdir.

Tədris prosesində interaktiv texnologiyaların tətbiqində müəllimin peşəkarlığı və səriştəliliyi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Dərslərdə qoyulan məqsədlərə və vəzifələrə nail olması üçün, optimallaşdırmanı həyata keçirmək üçün müəllimin metodiki ustalığı xüsusi rol oynayır. Bir sıra pedaqoji ədəbiyyatların təhlili göstərdi ki, müəllimin metodiki ustalığı tədqiqatçılar tərəfindən aşağıdakı kimi təsvir olunur:

- bilik və praktik bacarıqların məcmusu;
- müəllimlərin yüksək bilik və bacarıqlarının olması və onlardan tədris prosesində yaradıcı şəkildə istifadə etməsi;
- pedaqoji-psixoloji prosesə vahid yanaşmanın olması;
- didaktik məqsədlərin yerinə yetirilməsi.

Öyrənmə prosesi özlüyündə müəyyən kəşflərin əldə olunması ilə səciyyələnərək, müəyyən müsbət emosional hallar ilə, ruh yüksəkliyi ilə müşayiət olunur. Peşəkar müəllim məşğələlər zamanı müsbət emosional psixoloji mühitin yaradılmasına çalışmalıdır, təhsil prosesinin bütün iştirakçılarının mənəvi – emosional sırayışına nail olmalıdır. Bunun üçün mövzu ilə əlaqədar maraqlı fakt və informasiyaların, qarşılıqlı fəaliyyətə əsaslanan öyrənmə forma və üsulların seçilməsi, təhsilənlərin təlim təşəbbüslərinin dəstəklənməsi önəmlidir.

Mühazirə və seminar dərslərində interaktivliyin təmin olması

Mühazirə məşğələlərində interaktivliyi təmin etmək üçün elə iş formalarından istifadə etmək lazımdır ki, tələbələrin tədris materialının şərhində fəal iştirakı təmin olunsun, bu növ mühazirələr monoloji xarakterli yox dialoq üslubunda, problemlə sualların qoyulması ilə səciyyələnir. İnteraktiv şəkildə keçirilən mühazirələrin əsas məqsədi – təhsilənlərin idrak fəaliyyətinin fəallaşdırılmasıdır. Harvard Universitetinin professoru Eric Mazur mühazirənin passiv formatından kənar duraraq fəal və interaktiv öyrənmə ilə bağlı 10 il ərzində təcrübə keçirmişdir. O, Peer Instruction metod vasitəsilə dərslərində təhsilənlərin konseptual anlama səviyyəsini artırmaq məqsədini hədəfləyərək, tələbələrin fəallıq, diqqət, anlayış səviyyələrini mühazirə zamanı yüksəlməsinə nail olmuşdur. Müəllif metodun əsas mərhələlərini belə müəyyən etmişdir: qısa mühazirə, konseptual sual (“Con-

cept Test”), tələbələrin düşünməsi və cavabı, qrupda müzakirə (“Peer discussion”), təhsilənlərin təkrar cavabı, müəllimin izahı və təhlil [6, s. 970-977]. Alimin Peer Instruction metodunun əsas mərhələsindən biri konseptual sualın qoyulması mərhələsi özündə problemin formalaşdırılması ideyasını ehtiva edir. Bu hal yanaşmanı və o cümlədən mühazirəni problemlə müəhazirə növünə yaxınlaşdırır.

Probleməsaslı təlimin tədris prosesinə inteqrasiyası amerikalı alim Hovard S. Barrousun adı ilə bağlıdır. Alim düşünmə prosesinin stimullaşdırmasını təlimin problemi əhatə etməsində görürdü. John Biggs və Catherine Tang “Constructive Alignment” – Konstruktiv Uyğunlaşdırma nəzəriyyəsinin müəllifləridir. Bu konseptin əsas ideyası müasir təhsildə səriştəyə əsaslanan və məqsədyönlü öyrənmə modellərinin tətbiqi ideyası durur. John Biggs konstruktiv uyğunlaşmanı belə izah edir: “Yaxşı tədrisin açarı tələbələrə onların nəzərdə tutulan təlim nəticələrinə nail olmaları ilə nəticələncək öyrənmə fəaliyyətlərinə cəlb etməkdir” [3, s. 95]. Nəzəriyyənin əsas 4 elementlərini müəlliflər aşağıdakı kimi göstərir:

- səriştəsaslı təlim məqsədləri;
- fəal öyrənmə fəaliyyətləri;
- ölçəbilən qiymətləndirmə üsulları;
- yuxarıdakı üç elementin uyğunlaşdırılması.

Pedagoji ədəbiyyatlarda mühazirələrin bir çox növləri göstərilir: problemlə mühazirələr, leksiya- məsləhət, mühazirə-konfrans, mühazirə-diskussiya, binar mühazirələr, leksiya-vizuallaşdırma və sair. Mühazirələrin strukturu ümumilikdə üç əsas hissələr: giriş, əsas və yekundan ibarət olduğu məlumdur. Lakin interaktiv mühazirələrin hər növünün özünəməxsus xüsusi bir quruluşu ilə səciyyələnir.

Professor Fərrux Rüstəmovə görə probleməsaslı mühazirələr müvafiq tədris proqramının ən aktual və daha mürəkkəb məsələlərinə həsr edilir, yeni informasiyalar tələbələrə hazır bilik kimi yox problem şəkildə təqdim edilir [14, s. 321]. Mühazirəni mövzuya dair suallar, tapşırıqlar və situasiyalarının köməyi ilə quranda təhsilənləri dialoqa və əməkdaşlığa yönəltməkdir. Aşağıda problemlə mühazirənin mühüm elementlərinə diqqət yetirək:

Giriş	Auditoriyanın diqqətinin cəlb edilməsi, motivasiyanın yaradılması	Müəyyən maraqlı bir faktın danışması, maraqlı və gözlənilməz replika, yumoristik şərh Auditoriyanın maraqlarının, ehtiyaclarının nəzərə alınması, faktlara, sənədlərə istinad olunması, təsdiq olunan mövqelərin səsləndirilməsi, problemə dair səhv mövqelərin təhlili
Problemin Qoyuluşu	Mövzunun aktuallığının göstərilməsi, ziddiyyətlərin təhlil edilməsi, problemin formalaşdırılması	Problemin həlli məntiqinin əsaslandırılması, problemin, ideyaların, fərziyyələrin həlli sxeminin müəyyən edilməsi, nəticənin proqnozlaşdırılması
Problemin strukturlaşdırılması, alt problemlərə, məsələlərə bölünməsi	Problemin dəqiq müəyyən edilməsi, formalaşdırılması, əsas və alt vəzifələrin müəyyən edilməsi	Təsdiqedici mülahizələr, arqumentlər, müqayisə, təhlilin aparılması
Müəllimin yanaşması	Təhlil əsasında müəllim yanaşmasının sərgilənməsi	Əsas fikrin, ideyanın seçimi, əsas arqumentə müraciət olunması. Hadisələrin inkişaf perspektivinin göstərilməsi
Ümumiləşdirmə, yekun	Auditoriyanın diqqətini əsas fikrə vurğulanması, yekunlaşdırılması	

Probleməsaslı mühazirələrin təşkilində müəllim hazır tezislərdən kənar duraraq, mövzunun ayrı-ayrı müddəalarını, faktları təhlil edir, onlar arasında əlaqə yaradır, bir birindən asılılığını göstərir, elmi fərziyyələri meydana gətirir, onları izah edir. Təhsilverənləri nəticələrin formalaşdırılmasına yönəldərək, müstəqil halda onlarla nəticələrin əldə olunmasına nail olur, kəşf etməyin sevincini yaşadır. Mühazirələrdə problemli sualların qoyulması, problemli situasiyaların yaradılması tələbələrin idrak fəaliyyətini kəskin surətdə aktivləşdirir, dərslərin prosesində əks əlaqələrin güclənməsinə xidmət edir, dərslərin produktivliyini artırır, mövzunun mənimsəmə əmsalını yüksəldir.

Ali təhsil müəssisələrində tədrisin geniş yayılmış digər təşkilati forması - seminarlardı. Seminar dərsləri təhsilçilərin informasiya, məlumatların əldə edilməsi üzrə bacarıqlarını inkişaf etdirir, tələbələri müstəqil işləmək, yaradıcı olmağa öyrədir, qruplarla iş formasını təbliğ edir.

Pedaqoji ədəbiyyatlarda seminar dərslərinin interaktiv formaları olduqca müxtəlifdir: seminar- konfrans, seminar- disput, seminar- debat və sair. Seminar dərslərinin təşkilində kiçik qruplarla iş texnologiyası olduqca effektivdir. Belə seminarların əsas məqsədi qrup halında işləmək, müzakirə etmək və kooperativ şəkildə qərarlar vermək bacarıqlarının formalaşdırılması və inkişafıdır. Qruplarla iş zamanı sinergetik effektin yaranması mühüm məsələlərdən olaraq, ideyaların istehsalının nəticəsidir. Seminar məşğələsinin formasının seçimi öyrənilən mövzudan, onun məzmunundan, araşdırmaya tövsiyə olunan mənbələrdən, tələbə kontingentinin hazırlıq səviyyəsindən, işgüzarlığı, intizamından və əv-

vəlki məşğələlərdə metod və texnologiyalardan istifadə təcrübəsindən asılıdır

Seminar və praktik məşğələlərin təşkilində interaktivliyi təmin edən üsullardan biri keys texnologiyası və ya konkret situasiyaların təhlili üsuludur. Metodun əsas mahiyyəti - əməli öyrətmədir, konkret praktik situasiyaların təhlilini apararkən problemlərin həllini tapmaqdır. Üsul həm praktik, həm nəzəri cəhətdən zəngin və çoxsahəli yanaşmalara əsaslanır. Amerikalı alim Robert K. Yin keys metodu yalnız kəşfiyyat işi ilə məhdudlaşan üsul kimi yox hərtərəfli tədqiqat strategiyası kimi qiymətləndirir [13]. Alimin fikrincə, keys metodunun tətbiqində necə, niyə tipli suallardan və müxtəlif mənbələrdən çox sayda sübutedici material istifadə olunmalıdır.

Bu metodun köməyi ilə bir çox bacarıqların formalaşması hədəflənir:

- problemlərin müəyyən edilməsi və həlli;
- informasiyalarla işləmək, detallara diqqət yetirmək;
- çox mənbəli sübutlarla işləmək;
- informasiyaları təhlil etmək, sintez etmək, problemin həlli variantlarını işləmək və seçim etmək, arqumentləşdirmək, alternativ həlli yollarını dəyərləndirmək;
- digərlərin sözünü dinləmək, fərqli mövqedə olanlara hörmət nümayiş etdirmək, qərarları qəbul etmək.

Səriştəli təhsilverən məşğələlərdə interaktivliyin təmin olunması üçün oyun xarakterli texnologiyalardan geniş istifadə etməlidir. Dünyada təcrübəsində və milli təhsilimizdə qeyri-standart təlim formaları bərqərar olunmaqdadır. Məsələn: duel, turnir, treninq, estafet-yarış, kou-

çinq, məhkəmələr və sair. Oyun texnologiyalarından geniş yayılmış məşğələlərdən rollu oyunlar, işgüzar təlim oyunlarının adlarını nümunə kimi vermək olar.

Aşağıdakı cədvəldə Bakı Slavyan Universitetinin İbtidai sinif müəllimliyi ixtisasının I tədris ili təhsilalanların bir necə fənni üzrə aralıq

imtahanın nəticələri göstərilib. Nəticələr bir akademik qrupda ənənəvi və qeyri-ənənəvi strukturda olan dərslərdə təhsilalanların nailiyyətləridir. Burada Pedaqogika və Azərbaycan tarixi fənlərinin nəticələri təqdim olunur.

Cədvəl 1. İnteraktiv və ənənəvi tədrisin nəticələri

	Pedaqogika fənni (interaktiv öyrənmə)	Azərbaycan tarixi fənni
A -alanlar	9	2
B -alanlar	11	5
C- alanlar	6	10
D- alanlar	1	6
E- alanlar	1	4
F- alanlar	0	1

Cədvəldən göründüyü kimi, qeyri-ənənəvi üsulla interaktivliyi təmin etməklə, keçirilən məşğələlərdə təhsilalanların yekun nəticələri yüksəlir. Pedaqogika fənni üzrə aralıq qiymətləndirmənin keyfiyyət faizi 93 təşkil edir, Azərbaycan tarixi fənni üzrə keyfiyyət faizi 64-dür. Bu nəticə onu göstərir ki interaktiv öyrənmə, Pedaqogika fənnində aralıq qiymətləndirmədə təhsilalanların böyük əksəriyyəti yüksək və orta nəticələr sərgiləyib. Bu, interaktiv metodların fənnin tədrisində daha səmərəli, daha səmərəli tətbiq olduğunun göstəricisidir.

İnteraktiv öyrənmə səriştəəsaslı yanaşmanın əsas vasitələrdəndir, səriştəəsaslı təhsilin həyata keçirilməsinin səmərəli metodik mexanizmdir, öyrənmənin keyfiyyətini yüksəldən, şəxsə və nəticəyə yönəldən, öyrənməni maksimum dərəcədə optimallaşdıran mühüm didaktik amildir. Eyni zamanda yanaşma təhsilalanlarda kommunikativ səriştələri, informasiyanın əldə olunması, müzakirə, diskussiya aparmaq, tənqidi və yaradıcı düşünmə, refleksiya etmək bacarıqları formalaşdırır və inkişaf etdirir.

Problemin aktuallığı. Çağdaş məktəb üçün minimum vaxt və güc sərf etməklə maksimum nəti-

cələrin əldə edilməsi, təhsilverənlər ilə tədrisin dizaynının effektiv qurulması, qısa zaman ölçüsündə təhsilalanların təlim nəticələrinə yiyələnməsi kimi məsələlər tədrisin dominant məsələsi olaraq qalmaqdadır. “Pedaqogika” fənninin tədrisinin optimallaşdırılmasında təhsilverənlərin səriştələrinin yüksək səviyyədə olması, öyrənmə prosesinin təlim nəticələrinə səmərəli nailiyyəti əsas şərtlərdəndir.

Problemin elmi yeniliyi. Pedaqojiyönlü ali təhsil müəssisələrində “Pedaqogika” fənninin optimal tədrisinin əsas mexanizmləri müəyyənləşdirilmiş, həyata keçirilməsi yolları tədqiqatda yer almışdır.

Programın praktik əhəmiyyəti. Tədqiqat “Pedaqogika” fənninin tədrisinin təkmilləşdirilməsi-nə, öyrənmə prosesində təhsilalanların təlim nəticələrinə yüksək səviyyədə yiyələnməsinə xidmət etmək, auditoriyada gedən proseslərin daha tələbəyönlü qurulmasıdır.

Nəticə. Beləliklə, təhsil prosesində səriştəli yanaşma təhsilverənlərin yüksək metodiki hazırlığına malik olmasını ehtiva edir. Bununla belə, problemyönlü, interaktiv öyrənmənin təşkili təhsilin keyfiyyətinin artmasına yönəldilir, tələbə mərkəzli tədrisin qurulmasını şərtləndirir, öyrənmə prosesini daha funksional və tətbiqyönlü edir, müasir təhsil sisteminin tələblərinə cavab verən peşəkar mütəxəssisləri formalaşdırır.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strateqiya // - Bakı şəhəri, 19 yanvar 2015. <https://e-qanun.az/framework/29145>
2. Biggs, J., Tang, C. Teaching for quality learning at university (4th ed.). McGraw-Hill Education. (2011).
3. Comenius, J.A. The Great Didactic of John Amos Comenius (M.W. Keatinge,Trans.) Russell & Russell, reprint, – 2005, – 485s.

4. Crouch, C. H., & Mazur, E. (2001). Peer Instruction: ten years of experience and results. American Journal of Physics, 69(9), 970 – 977. <https://doi.org/10.1119/1.1374249>
5. Əliyev, P.B. Təhsilalanlarda kompetensiyaların strukturlaşdırılmasına və qiymətləndirilməsinə verilən tələblər / Azərbaycan məktəbi <https://as-journal.edu.az>
6. İsmixanov, M. Pedaqogikanın əsasları / M. İsmixanov. – 2013. –303s.
7. Paşayev, Ə. Pedaqogika: Dərs vəsaiti / Ə. Paşayev, F. Rüstəmov. –Bakı: Elm və təhsil, –2010, –464 s.
8. Подласый И., П., Педагогика в 2-х томах, Москва, –2013, –704 с.
9. Raven, J., &Stephenson,(Eds.). Competence in the Learning Societe. New York: Peter Lang. (2001).
10. Yin, Robert K. Case Study Research Design and Methods (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications. (2009).
11. Fərrux Rüstəmov, Tamilla Dadaşova, Ali məktəb pedaqogikası, –2007. –568s.
12. Wegerif, R. Dialogic, Education and Texnology: Expanding the Spase of Learning. Springer. New York (2007), İSBN: 978-0-387-71141-3

Redaksiyaya daxil olub: 12.01.2026.